

Автор.
722

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ВУТРИШНІХ СПРАВ

На правах рукопису

ПАШКО
Володимир Іванович

НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ І
ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ
ОБЛІКІВ ОРГАНІВ ВУТРИШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Спеціальність І2.00.09 - кримінальний
процес, криміналістика,
судова експертиза

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеню
кандидата юридичних наук

Київ - 1995

ЗАГАДНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Негативні процеси, які відбулися в політичному та соціально-економічному житті нашої держави, викликали значний зріст злочинності. Так, якщо в 1992 році було зареєстровано 411007 злочинів по лінії карного розшуку, то в 1990 році - 463993 (зріст - 12,9%), з них повністю розслідувано лише 209950 (49,3%).

Особливу тривогу правоохоронних органів та населення викликають насильницькі злочини проти особи та майна громадян: вбивства, розбійні напади, зґвалтування, крадіжки, вимагательство та інші. Багато злочинів здійснюється злочинними групами з використанням вогнепальної та холодної зброї, діяльність яких має міжнародний характер. Усунення такого роду соціального зла потребує удосконалення форм і методів боротьби правоохоронних органів зі злочинністю.

В цьому плані важливе значення мають Закони України: "Про міліцію", "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про інформацію", а також відомчі нормативні документи стосовно організації та використання криміналістичних обліків. Особливу актуальність в розслідуванні набуває криміналістична інформація, що концентрується в обліках експортно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ України.

Разом з тим проведенні дисертантом аналіз експертної практики свідчить про те, що можливості цих обліків використовуються не в повній мірі. Так, за період з 1979 по 1994 рік кількість злочинів по лінії карного розшуку, розкритих за допомогою експертних обліків, складало в середньому 1,7-4,8% в цілому по Україні.

В експертних установах органів внутрішніх справ України в останній час стали використовувати комп'ютерні системи, які дозво-

хлить автоматизувати кодування ідентифікаційних ознак. Однак сама по собі техніка, навіть сучасна, не може забезпечити підвищення ефективності цих обліків. Головне значення має якість об'єктів та їх своєчасна перевірка по масивах слідів, а також організація роботи, що пов'язана із збиранням таких об'єктів, і використанням цієї інформації в розкритті злочинів.

Останнє вимагає розробки питань поняття, системи і структури експертно-криміналістичних обліків, їх наукових основ та оптимізації діяльності.

Проблема криміналістичних обліків завжди займала одне з центральних місць серед других проблем і до цього часу привертає до себе увагу вчених. Результати наукової розробки цієї проблеми знайшли своє відображення в багатьох працях: підручниках з криміналістики, навчальних посібниках і статтях.

Значний внесок в становлення і розвиток криміналістичних обліків внесли такі видатні вчені як: Р.С.Белкін, В.П.Бахін, А.І.Вінберг, В.І.Гончаренко, Е.І.Зуев, П.І.Іщенко, О.Н.Колісниченко, А.І.Князев, І.М.Макаров, Г.А.Матусовський, А.Д.Пересункін, М.С.Половой, С.М.Потапов, Д.П.Расейкін, П.С.Семенівський, М.П.Смирнов, Ф.П.Сова, М.В.Салтєвський, М.В.Терзієв, П.П.Цветков, В.І.Шавченко та інші.

Однак, у вказаних працях криміналістичні обліки традиційно досліджувались стосовно кримінальної реєстрації в цілому. В той же час обліки, що розміщуються в експертно-криміналістичних підрозділах органів внутрішніх справ, не були предметом спеціального наукового дослідження.

Таким чином, практична актуальність і недостатня наукова розробка названих проблем обумовили вибір теми проведеного дисертаційного дослідження.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в розкритті сутності, системи і структури експертних обліків органів внутрішніх справ України, в визначенні системи заходів, спрямованих на вдосконалення їх організації та використання в боротьбі зі злочинністю.

Досягнення цієї мети служить вирішення наступних завдань:

- проаналізувати процес становлення і розвитку криміналістичних обліків, показати їх роль та значення в боротьбі зі злочинністю;

- на основі вивчення теорії і аналізу практики визначити зміст експертно-криміналістичних обліків, їх систему та структуру, показати відмінність від кримінальної реєстрації;

- викласти наукові та правові основи експертно-криміналістичних обліків України;

- показати недоліки взаємодії експертів з слідчими органами та розробити алгоритми використання обліків експертами в залежності від виду розслідуваного злочину;

- сформулювати методичні рекомендації оптимізації використання експертно-криміналістичних обліків.

Методологія і методика дослідження. Загальною методологічною та теоретичною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод, закони і категорії логіки, положення кримінального права і процесу, криміналістики, теорії судової експертизи, семіотики, інформатики та обчислювальної техніки.

Правовою основою дисертаційного дослідження є Конституція України, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України, Закони України: "Про міліцію", "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про інформацію", інші законодавчі акти України та нормативні документи МВС України.

Використовувались частково наукові методи пізнання: формально-логічний, історико-правовий, порівняльно-правовий, аналіз статистичних даних, отриманих в процесі самостійної роботи автора експертом-криміналістом, в результаті практичного узагальнення діяльності правоохоронних органів, інтерв'ю працівників карного розшуку, слідчих і експертів, а також безпосереднього спостереження.

Емпіричною базою дослідження було узагальнення результатів анкетування 210 експертів-криміналістів (враховуючи керівників експертних підрозділів), а також 160 слідчих і 180 працівників карного розшуку з питань організації і використання експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ.

Наукова новизна. Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається тим, що в ньому на монографічному рівні дослідженні теоретичні та практичні питання, пов'язані з організацією, подальшим удосконаленням і використанням експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України.

Все це дозволило викласти та запропонувати деякі нові теоретико-прикладні положення, котрі виносяться на захист:

- визначені поняття, наукових і правових основ експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ та показано процес їх становлення;
- розкриття змісту експертно-криміналістичних обліків та їх відмінність від кримінальної реєстрації;
- розкриття системи і структури експертно-криміналістичних обліків;
- розроблені алгоритми роботи експертів з об'єктами в залежності від виду розслідуваного злочину;
- сформульовані та запропоновані методичні рекомендації по оптимізації використання експертно-криміналістичних обліків.

Практичне значення результатів дослідження націлено на:

- обґрунтування змісту експертно-криміналістичних обліків, класифікацію їх видів і об'єктів;
- удосконалення організації і використання експертно-криміналістичних обліків в боротьбі зі злочинністю;
- зміцнення взаємодії різних служб органів внутрішніх справ з метою забезпечення ефективності використання експертно-криміналістичних обліків в розкритті злочинів;
- подальший розвиток правового регулювання експертно-криміналістичних обліків;
- удосконалення навчального процесу в спеціальних юридичних навчальних закладах шляхом розробки і впровадження спецкурсу "Криміналістичні обліки".

Апробація і впровадження результатів дослідження.

Теоретичні положення, висновки та рекомендації практичного характеру знайшли своє відображення в трьох публікаціях, авторських виступах на двох науково-практичних конференціях (Київ, 1993 і 1994 рр.), а також в розробленому дисертантом спецкурсі "Криміналістичні обліки" (30 годин), що читається ним на факультеті експертів-криміналістів Української академії внутрішніх справ.

Структура роботи визначається її метою, завданням і включає в себе вступ, дві глави, висновок, список використаної літератури та додатки.

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується вибір теми, показуються її актуальність та рівень опрацювання, визначаються мета та завдання дослідження, його теоретична та практична цінність та наукова новизна, викладаються положення, що виносяться на захист, наводяться дані про запровадження, апробацію та публікацію результатів дослідження.

Глава перша "Становлення і розвиток експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України" присвячена історії зародження та розвитку кримінальної реєстрації в цілому і експертно-криміналістичним облікам зокрема. Досліджуються поняття, наукові і правові основи організації криміналістичних обліків.

В першому параграфі "Історія кримінальної реєстрації" наводиться аналіз становлення кримінальної реєстрації, починаючи з перших відомостей про неї, які надійшли до нашого часу (1270 р.), і до 1922 року, коли в Україні були створені експертно-криміналістичні підрозділи при карному розшуку. Вивчаючи історичний аспект обліку, а саме реєстрації злочинців, автор поділяє його на три етапи розвитку, кожному із яких були притаманні свої характерні особливості.

Перший етап реєстрації злочинців був в формі калічення і таврування, що переслідував три цілі: покарання за здійснений злочин; реєстрацію злочинців; реєстрацію роду злочину. По своїй природі така форма реєстрації носила варварський характер і дозволяла лише констатувати факт здійсненого злочину в минулому.

Другий етап реєстрації злочинців (з 1870 р.) проводився в письмовій формі і переслідував дві цілі: встановлення факту засудження та встановлення роду злочину.

Третій етап реєстрації у формі антропометрії (з 1890 року, коли в багатьох містах царської Росії почали виникати антропометричні кабінети і до 1922 року) передбачав ідентифікацію особи.

Система антропометрії, розроблена французьким криміналістом А.Бертільоном, являла собою перший науковий крок в кримінальній реєстрації злочинців. Однак вона була трудомісткою і не дозволяла ідентифікувати особу на відстані. Ця проблема була частково вирішена за допомогою системи "Словесного портрету" А.Бертільона (і по

далі удосконала Р.Рейсо

Автор показує, що на цьому етапі існували і інші системи реєстрації (веноскопія, ретиноскопія, донтометрія), які в зв'язку з недосконалістю та складністю не мали широкого застосування на практиці. На рубежі XIX і XX століття в багатьох державах світу (Єгипет, Німеччина, Данія, Франція, Норвегія, Швеція, Голандія, Австрія та інші) реєстрація злочинців почала здійснюватися на основі молодої науки – дактилоскопії, значний вклад в розвиток якої внесли такі криміналісти як Ф.Гальтон, Е.Генрі, Г.Фолдс, В.Лебедев і інші.

Перші класифікації слідів папілярних узорів були громіздкими і неефективними для користування на практиці. В цей період в Європі почали розроблятися інші допоміжні системи, найбільш поширеними з них були:

1. Монодактилоскопічна система, в якій дактилоскопічна формула виводилась для кожного сліду окремо;
2. Реєстрація злочинців за способом здійснення злочину;
3. Реєстрація невпізнаних трупів з ознаками насильницької смерті і осіб, які без вісті пропали;
4. Реєстрація за ознаками почерку злочинців, здійснювавших злочини за допомогою письма;
5. Реєстрація злочинців за їх кличками;
6. Реєстрація украдених речей з індивідуальними ознаками, які дозволяють відокремити їх від інших схожих речей або предметів.

На протязі 1920–1922 рр. Центророзшук Української республіки видав ряд нормативних документів, які регламентували питання кримінальної реєстрації. Аналіз цих документів дозволяв констатувати, що вперше в Україні створюється єдина дактилоскопічна система реєстрації, що передбачала правила техніки дактилоскопіювання; класи-

фікації дактилокарт за десятипальцевою системою Ф.Гальтона - Е.Генрі.

Не дивлячись на безумовні переваги дактилоскопічної системи, ряд документів передбачав реєстрацію злочинців за системою "Словесного портрету" і антропометричними вимірами. В кінці 1922 року антропометрія, як обов'язкова система реєстрації злочинців, була відмінена, і реєстрація здійснювалась дактилоскопічним, фотографічним та алфавітним засобами.

В другому параграфі "Розвиток експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ (1922-1994 р.р.)" розглядаються питання становлення і розвитку експертних обліків, як самостійного виду в системі кримінальної реєстрації. Початок 20-х років характеризується подальшим розвитком кримінальної реєстрації злочинців. Починають зароджуватися окремі види обліків, що пов'язані з одержанням інформації про злочинця і злочин в цілому. Поряд з обліками невпізнаних трупів з ознаками насильницької смерті, осіб, які пропали без вісті, украдених речей, способу здійснення злочину, починають враховуватися різні сліди злочину.

Вивченням і обліком таких слідів злочину стали займатися експертно-криміналістичні підрозділи, які на підставі наказу Центророзшуку Української республіки № 47 від 31 жовтня 1922 року почали створюватися при відділах карного розшуку.

Характеризуючи вказаний період, дисертант відмічає, що тривалий час єдиним головним видом обліку був облік слідів рук, вилучених з місця події, і дактилоскопічний облік осіб, які мали оперативне значення для працівників карного розшуку. Це пояснюється відсутністю на той час належних теоретичних положень з окремих видів криміналістичних експертиз і обмеженою кількістю слідів, вилучених з місць подій. Дактилоскопічний облік удосконалювався, осо-

бливо в напрямку класифікації сліпів рук і дактилокарт. Із існуючих на той час дактилоскопічних систем найбільш практичне значення набувала п'ятипальцева система, розроблена російським криміналістом П.С.Семенівським, і десятипальцева система українського експерта-криміналіста Г.І.Данілевського. П'ятипальцева система включала таблицю, за допомогою якої обчислювали імовірну дактилоскопічну формулу в разі відсутності якого-небудь відбитка пальця руки.

Однак ці системи, як і подальші дактилоскопічні системи (типу "Узор" з різними варіантами), мали ряд недоліків, головними з яких були: суб'єктивна оцінка деталей папілярного узору, велика кількість часу, потрібного для виведення дактилоскопічної формули та перевірки її за масивом. Розроблені автоматизовані системи "Слід", "Слід-2", "Точка", "Центр" і їх модифікації також не були позбавлені недоліків. Принципово дактилоскопічні системи не відрізнялись одна від одної. Відмінність між ними була в різній оцінці виду папілярного узору та присвоєнні йому цифрового коду. Не дивлячись на єдині правила при обчислюванні дактилоскопічної формули, один і той же слід різні дактилоскопісти могли закодувати по-різному.

Наукові положення теорії ідентифікації і теорії криміналістичних експертиз, розроблені Гончаренко В.І., Грановським Г.Л., Колмаковим В.П., Лисиченко В.К., Салтевським М.В., Сегаєм М.Я. і іншими, послужили основою створення нових видів обліків.

Одним із перших обліків в Україні став кустовий облік (включає декілька областей), в якому розміщувались кулі, гільзи і патрони із слідами вогнепальної зброї, що були вилучені з місць подій. В 1972 році кулегільзотека, як кустовий облік, був закріплений в першому Наставленні про експертну службу, оголошене наказом

МВС СРСР № 45 від 10.02.72 р. Наставлення передбачало також можливість створення інших видів обліків в залежності від оперативних обставин.

В 1973 році в ЕКВ УВС м. Києва розробляється методика по організації та використанню колекції слідів знарядь зламу, які вилучені з місць нерозкритих злочинів. В цьому ж експертному підрозділі удосконалюється методика по організації картотеки слідів взуття і "Композиційних портретів", яка надалі була впроваджена в експертні підрозділи органів внутрішніх справ України.

Створюються такі види обліків, як колекція фальшивих грошей, пошпичень водіїв, виготовлених за допомогою засобів поліграфії; підроблених медичних рецептів на придбання наркотичних і сильнолікарських засобів, а також облік зразків почерку осіб, які займаються підробкою; облік мікрооб'єктів, серед яких найбільше поширені текстильні волокна, і ряд інших об'єктів.

В окремих областях України (Житомирська, Вінницька) утворюються колекції слідів запаху, що вилучені з місць події, а також відеообліки осіб, що мають оперативний інтерес. Автор вважає, що на теперішній час колекція слідів запаху не може бути експертним обліком, оскільки відсутній суб'єкт, який володіє такими спеціальними знаннями, і не вирішена проблема інструментального рівня дослідження. Відеообліки осіб, що мають оперативний інтерес, навпаки не потребують спеціальних знань, як це необхідно для організації обліків слідів рук, знарядь зламу, взуття, транспортних засобів, вогнепальної зброї і інших. Вказані види обліків, на думку автора, є оперативно-пошуковими і повинні бути віднесені до обліків кримінального розшуку.

В третьому параграфі "Наукові і правові основи організації експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ" автор,

аналізуючи поняття кримінальної реєстрації, відмічає, що одні вчені (Шевченко Б.І., Цветков П.П., Макаров І.В., Сова Ф.П. і інші) називають її системою обліку; другі (Вінберг Л.А., Возгрин І.А., Колісниченко А.І., Матусовський Г.А. та інші) - системою реєстрації; треті (Терзієв М.В., Вінберг А.І., Полевий М.С., Селіванов М.А. та інші) не бачать різниці між кримінальною реєстрацією і криміналістичним обліком.

Дисертант вважає, що термін "кримінальна реєстрація" потребує зміни з двох причин: по-перше, тому, що він не відображує криміналістичної природи позначеного їм інституту і належності знань до криміналістичної теорії; по-друге, він не дозволяє чітко відокремити систему і результати реєстрації від кримінальної статистики, котра також являє собою облік певних даних про злочинців та злочини, їх реєстрацію в певних формах. Акцент же на криміналістичну реєстрацію криміналістичний інститут підкреслює її якісний, а не кількісний характер.

В зв'язку з цим криміналістичну реєстрацію можна визначити як систему криміналістичних обліків конкретних об'єктів - носіїв інформації, що використовують для розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Дисертант наголошує, що обліки, розміщені в експертно-криміналістичних підрозділах, мають свої специфічні риси, котрі відрізняють їх від інших видів обліків криміналістичної реєстрації.

По-перше, в якості суб'єкта тут виступає фахівець, який володіє спеціальними знаннями і відповідними правами та обов'язками.

По-друге, інформація, що отримується під час перевірки обліку, стає джерелом доказів тільки після проведення експертизи відносно досліджуваного об'єкту.

По-третє, об'єктами обліку стають матеріальні та "ідеальні"

сліди-відображення.

По-четверте, метою експертних обліків є, як правило, встановлення тотожності або групової належності слідоутворюючого об'єкту.

По-п'яте, паралельно з обліком, де розміщені досліджуемі об'єкти, ведеться облік інформаційно-довідкового характеру.

На думку автора, поняття експертних обліків, що викладено в "Положенні про діяльність експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ", оголошене наказом МВС України № І40 від 09.03.92 р., не дозволяє чітко відокремити його від поняття кримінальної реєстрації.

Дисертант уточнює поняття експертно-криміналістичного обліку як системи накопичення, зберігання і передачі певного роду інформації, котру за допомогою спеціальних знань та законних засобів одержують із матеріальних і "ідеальних" слідів-відображень з метою встановлення слідоутворюючого об'єкту для розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Науковою основою організації та використання експертно-криміналістичних обліків є діалектичний метод, а також положення теорії ідентифікації.

Правовою основою використання експертно-криміналістичних обліків є положення КПК України і Закони України: "Про міліцію", "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про інформацію", "Положення про діяльність експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ України", оголошене наказом МВС України № І40 від 9 березня 1992 року, а також інші нормативні акти.

Автор зазначає, що експертні обліки є оперативними обліками, результат перевірки їх оформлюється довідкою, на якій згідно з Положенням розташовується відбиток: "В кримінальну справу не підшивати". Для того, щоб результати перевірки обліків мали процесу-

альний статус, необхідно проведення відповідної криміналістичної експертизи.

Статистичний аналіз виконання таких експертиз свідчить про те, що в 91% випадків яких-небудь додаткових досліджень експерт не проводив. Протилежних висновків в довідках і заключенні не було. Дані обставини, на думку автора, негативно впливають на строки розкриття злочинів, особливо розкриття за "гарячими слідами".

Дисертант вважає, що питання процесуального регулювання всієї криміналістичної реєстрації давно вже назріло і потребує свого вирішення.

Глава друга "Система, структура і порядок використання експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України" присвячена класифікації об'єктів, формам використання експертно-криміналістичних обліків, та основним напрямкам підвищення їх ефективності.

В першому параграфі "Сучасна система і структура експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України", аналізуючи Положення про діяльність експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ, дисертант приходять до висновку, що розподілення обліків за призначенням на оперативно-розшукові і інформаційно-довідкові є невдалим. Перший облік краще було б назвати оперативно-перевірочним, оскільки метою експертних обліків є встановлення totoжності (групової належності) слідоутворюючого об'єкту шляхом перевірки його за масивом обліку. Термін "розшукові" ближчий до оперативних обліків кримінального розшуку.

Оскільки в оперативно-перевірочному обліку розміщуються об'єкти в формі матеріальних та "ідеальних" слідів, то на думку автора його треба розділити на: а) криміналістичну слідотеку і б) спеціальну слідотеку мікрооб'єктів.

В криміналістичній слідотечі розміщуються традиційні сліди

рук, взуття, знарядь злочину, транспортних засобів тощо, а в спеціальній слідстві - мікрооб'єкти (органічного, неорганічного та змішаного походження).

Інформаційно-довідковий облік ведеться паралельно з оперативно-перевірочним обліком і містить стосовно об'єктів інформацію довідкового характеру.

Дисертант запропонував трьохланкову систему поділу обліків: 1) центральні (Криміналістичний центр при МВС України), 2) обласні, 3) районні (міські) обліки.

1) Центральні обліки складаються з:

а) колекції куль, гільз та патронів з слідами вогнепальної зброї (кулагільзотека);

б) колекції фальшивих грошей, що включає вітчизняну та зарубіжну валюту, а також цінні папери;

в) колекції підроблених документів, що виготовлені за допомогою поліграфічних засобів;

г) картотеки слідів рук, які вилучені з місця події таких злочинів як вбивство, грабїж, розбїй, крадіжка з каси.

В зв'язку з використанням в експертних установах ЕОМ, дактилоскопічний облік потрібно доповнити дактилокартами осіб, які мають для органів внутрішніх справ оперативний інтерес по таких категоріях: злочинці-"гастролери", злодії державного майна у великих розмірах, наркомани, а також особи, які були засуджені за насильницькі злочини (вбивство, грабїж, розбїй, зґвалтування, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили за собою смерть).

Картотеку слідів рук слід доповнити слідами, що вилучені під час огляду місць подій по вказаним злочинам.

Автор вважає, що оскільки Україна є членом міжнародної організації "Інтерполу", де поряд з іншими формами співробітництва здійснюється обмін інформацією в частині виготовлення фальшивих грошей, центральним обліком підробленої іноземної валюти слід вва-

хати також облік, що розміщений безпосередньо в цій організації.

2) В обласній ланці розміщуються такі види обліку: дактилокарти осіб, що мають для органів оперативний інтерес; сліди рук, знарядь зламу, взуття, транспортних засобів, мікрооб'єктів та інші сліди, вилучені з місць подій всіх категорій нерозкритих злочинів.

3) Районна (міська) ланка має, як правило, тільки дактилоскопічний облік.

В другому параграфі "Форми використання експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України" розглядаються наступні питання:

1) залучення працівників експертних підрозділів до огляду місця події як спеціалістів;

2) використання спеціалістом-криміналістом під час огляду місця події можливостей експертно-криміналістичних обліків;

3) робота спеціаліста з обліками в криміналістичному підрозділі.

Виходячи із змісту ч.2 ст.191 КПК України, слідчий може залучити до огляду місця події спеціаліста у випадках, коли на його погляд в цьому виникає потреба. Для більш кваліфікованого використання криміналістичних засобів і методів Положення про експертну службу та інструкція, оголошена наказом МВС України № 485 від 18.08.92 р. "Про міри по подальшому удосконаленню діяльності чергової частини органів внутрішніх справ України", передбачає перелік найбільш небезпечних злочинів, де участь спеціаліста в огляді місця події є обов'язкова.

Порівняння цих переліків злочинів показує, що між ними є деякі розбіжності.

Так, якщо мала місце дорожньо-транспортна подія з людськими жертвами або коли водій зник з місця злочину, відповідно до ін-

струкції спеціаліста-криміналіста до участі в огляді місця події не залучають. В той же час по таким злочинам як хуліганство, нанесення легких тілесних ушкоджень, шахрайство його залучають до огляду місця події.

Проведений дисертантом аналіз порядку залучення спеціаліста до огляду місця події свідчить про те, що інспектори чергової частини не завжди з'ясовують характер і обставини події злочину, а тому спеціаліста можуть залучити до огляду там, де його участь не обов'язкова. Таких "холостих" оглядів в кожній області буває 15-22% від загальної кількості всіх оглядів по лінії кримінального розшуку.

Положення про експертну службу не передбачає можливості використання криміналістичних обліків під час огляду місця події. Побічне використання криміналістичних обліків інформаційно-довідкового характеру відбувається під час попереднього дослідження речових доказів. Однак результати анкетування експертів-криміналістів свідчать про те, що попереднє дослідження об'єктів на місці події проводиться досить рідко. В основному порівнюють сліди пальців рук з відбитками пальців рук осіб, що не мають відношення до скоєння злочину (господарі квартири, працівники підприємства і інші).

Таке положення пояснюють тим, що багато методик попереднього дослідження передбачають лабораторне дослідження доказів, а дані інформаційно-довідкового обліку містяться в багатьох джерелах. Попільнення використання криміналістичних обліків на місці події можливо за рахунок комплектування пересувної криміналістичної лабораторії основними видами інформаційно-довідкового та оперативного обліків. Кількість таких лабораторій на сьогоднішній день є недостатньою.

Однією з причин низької ефективності використання криміналістичних обліків є слабка уявлення про їх можливості працівників

карного розшуку та слідчих. В зв'язку з чим автор підготував пам'ятку про можливості експертно-криміналістичних обліків для працівників цих служб.

Дисертантом розроблені також алгоритми дій спеціалістів в криміналістичними обліками відносно деяких видів злочинів (збивство; крадіжка; дорожньо-транспортна подія, коли водій зник з місця огляду; виявлення підробних медичних рецептів на одержання наркотичних та сильнодіючих лікарських засобів; виявлення фальшивих грошових знаків).

В третьому параграфі "Основні напрямки підвищення ефективності використання експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України" показані технічні та методичні можливості покращення ефективності їх застосування на практиці. Науково-технічний прогрес в галузі комп'ютерної техніки справив помітний вплив на експертну практику організації та використання криміналістичних обліків. Не замінюючи спеціаліста, комп'ютер являється знаряддям в його руках, що полегшує пошук об'єкту в оперативно-перевірочному та інформаційно-довідковому обліках.

Вивчення автором спеціальної літератури показує, що в багатьох країнах світу різні фірми займаються проблемою створення ЕОМ, що дозволили б автоматично кодувати інформацію, розміщену в сліді, та здійснювати при цьому пошук об'єктів в масивах обліків. Так, ЕОМ для дактилоскопічного обліку створюють такі фірми як "Рокуел Інтернешл", "Лігтон Індастріз" (США); "Ніптон електрик" (Японія); "Морфо-Систем" (Франція); "Дермалог" (Німеччина) та інші.

В деяких областях України проходять апробації дактилоскопічні системи: "ДАКТОМАТ" (Білорусь); "ДАКТОПРО", "ДЕКС" (Росія); "ДЕРМАЛОГ" (Німеччина). Поставлена задача створення базової програми ЕОМ МВС України та єдиної комп'ютерної мережі експертних під-

розділів. Автор вважає, що ефективність дактилоскопічних та інших обліків, крім автоматичного кодування слідів (дактилокарт) залежить також від якості і своєчасності їх надходження в криміналістичну лабораторію. В організації експертно-криміналістичних обліків за допомогою самих сучасних автоматичних систем головну роль все ж грає людський фактор.

Ефективність дактилоскопічного обліку можна підвищити, якщо використовувати інформацію, розміщену в слідах, що непридатні для ідентифікації. При цьому в них можливо встановлювати групову належність потожирових компонентів в слідах рук, що заснована на виявленні в них антигенів системи АВО/Н/. Результати дослідження можуть зберігатись в комп'ютерній "пам'яті" поряд з дактилоскопічною інформацією. Це, в свою чергу, дозволить зменшити обсяг пошукових заходів, а для рідкої групи (AB) скоротити їх приблизно в 10 разів.

Якщо питання про кодування папілярного узора за допомогою EOM на сьогоднішній день вирішено, то одержання інформації з трьохірних об'єктів все ще залишається проблематичним. Насамперед це стосується таких об'єктів, як сліди вогнепальної зброї та знарядь злочину, під час дослідження яких на фотознімку не завжди можливо одержати повну інформацію про ознаки слідоутворюючого об'єкту.

Часткове вирішення цієї проблеми автор бачить в використанні профілограм мікрорельєфу слідів, шифровий код яких подальше розміщується в "пам'яті" EOM для здійснення порівняльного пошуку в масиві обліків. Найбільш повну картину інформації з слідів в майбутньому можливо буде отримати за допомогою голографії.

З метою використання інформаційно-довідкових обліків створені різні комп'ютерні програми, що значно полегшують працю спеціаліста. Це програми вогнепальної та холодної зброї ("Зброя"); грошових знаків ("Абрис", "Відбиток", "Девіза"); взуття ("Взуття"); лакофарбних

матеріалів ("Марка"); текстильних волокон ("Контакт"); лікарських засобів ("РОЙСОН"); "Композиційних портретів" ("Фоторобот") та інші.

Дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених в галузі біології та медицини дають підставу вважати, що в майбутньому ефективність криміналістичних обліків можливо буде підвищити за рахунок дослідження ДНК (двооксирибонуклеїнової кислоти) людини, котра має індивідуальне значення. Наприклад, у осіб, що здійснили тяжкі злочини, можна відбирати зразки крові та слюни, результати аналізу яких розміщувати в "пам'яті" комп'ютера. Туди ж поміщають інформацію генних об'єктів, що вилучені з місць подій, для подальшого порівняння їх з ДНК підозрюваних осіб або з метою їх об'єднання.

На думку дисертанта, актуальною є проблема створення комп'ютерної програми, яка б з'єднала окремі види програм і змогла б їх аналізувати.

Одним із напрямків підвищення ефективності експертних обліків є також вирішення завдань організаційного характеру, насамперед посилення контролю за надходженням речових доказів в криміналістичну лабораторію, а також дактилоскопічним обліком осіб, які скоїли злочин. В цьому плані автор запропонував методичні рекомендації по покращенню взаємодії працівників кожного розшуку з експертами-криміналістами.

Актуальною є також підготовка спеціалістів в вищих і середніх навчальних закладах системи МВС України та в системі підвищення кваліфікації. Дисертант пропонує впровадити в навчальний процес розроблений ним окремо спецкурс "Криміналістичні обліки", який пройшов апробацію на факультеті експертів-криміналістів Української академії внутрішніх справ і включає наукові та методичні основи організації їх використання.

В висновках і пропозиціях дисертаційного дослідження вказується, що зроблено і що необхідно зробити для підвищення ефективності

використання експертно-криміналістичних обліків. Автор показав процес становлення і розвитку криміналістичних обліків, розкрив систему і структуру, виклав наукові і правові основи обліків України, сформулював рекомендації покращення правового регулювання використання експертно-криміналістичних обліків, необхідність комп'ютеризації і алгоритмізації типових задач спеціалістів, створення єдиної системи ЕОМ, а також покращення підготовки експертів-криміналістів в вищих та середніх спеціальних навчальних закладах системи МВС України і в системі підвищення кваліфікації працівників органів внутрішніх справ.

До дисертації надається додаток: а) довідка про результати анкетування експертів-криміналістів, працівників карного розшуку та слідства; б) програма спецкурсу "Криміналістичні обліки" для вищих та середніх спеціальних навчальних закладів системи МВС України; в) схеми, які ілюструють деякі положення проведеного дослідження.

По темі дисертаційного дослідження опубліковані нижче вказані роботи:

1. Криминалистические учеты в экспертно-криминалистических подразделениях // *Выпущены по обмену опытом работы № III*. - К.: РИО МВД Украины, 1993. - С.53-58.

2. Использование криминалистических учетов в экспертно-криминалистической деятельности // *Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики. Тезисы научно-практической конференции*. - К.: МП "Тираж", 1993. - С.106-106.

3. Возможности использования экспертных криминалистических обліків у розслідуванні злочинів // *Наукові розробки академії - вдосконалення практичної діяльності та підготовки кадрів органів внутрішніх справ. Матеріали науково-практичної конференції*. - К.: Українська академія внутрішніх справ, 1994. - С.229-232.

Pashko V. I. Scientific and methodical foundations of organising and usage of criminalistic expert analyses data in the Internal Affairs agencies of Ukraine.

Master of Arts thesis (qualification 12.00.09 - criminal procedure, criminalistics, court expert analysis).

Ukrainian Academy of Internal Affairs. -Kiev,1995.
Manuscript.

The thesis contains a combination of theoretical and practical questions connected with organising, usage and further improvement of criminalistic expert analyses data in the agencies of the Internal Affairs Ministry of Ukraine. The thesis investigates: scientific, legal and methodical foundations of their establishing; the contents, system and structure of expert criminalistic analyses data and the difference between them and criminal registering; the drawbacks of interaction between the experts and investigators and criminal investigation specialists in using and organising of criminal expert analyses data. The research results were used at working out the special lecture course "Criminalistic analyses data" for the secondary special and higher institutions of the MIA of Ukraine; improvement of legal support of criminalistic registering as a whole.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс, криминалистика, судебная экспертиза.

Украинская академия внутренних дел. -Киев,1995.
Рукопись.

Диссертация содержит комплекс теоретических и практических вопросов связанных с организацией, использованием и дальнейшим совершенствованием экспертно-криминалистических учетов органов внутренних дел Украины. В работе исследуются: научные, правовые и методические основы экспертно-криминалистических учетов, а также процесс их становления; содержание, система и структура экспертно-криминалистических учетов и их отличие от уголовной регистрации; недостатки взаимодействия экспертов со следователями и работниками уголовного розыска по организации и использованию экспертно-криминалистических учетов. Результаты исследования использовались при разработке спецкурса "Криминалистические учеты", для обучения слушателей высших и средних специальных заведений МВД Украины, совершенствования правового обеспечения криминалистической регистрации в целом.